

**ВИЗНАЧАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ
ЛІТЕРАТУРИ У СУЧАСНИХ ПРОГРАМАХ І ПІДРУЧНИКАХ ТА ШЛЯХИ
ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Ісаєва Олена Олександрівна,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання світової літератури
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

**ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК З ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЕФЕКТИВНА
ПЛАТФОРМА ФОРМУВАННЯ МЕТАНАВИЧОК СУЧАСНИХ УЧНІВ**

Сьогодні ми маємо усвідомлювати, що будь-яка реформа освіти не відбудеться без справжньої реформи у підручникотворенні. Сучасний підручник з усіх шкільних навчальних дисциплін, і насамперед з літератури, має зазнати не тільки косметичних, а й ментальних змін. Готуючи шкільний підручник з літератури, важливо усвідомити, які *уміння/навички/компетентності людини сьогодні виходять на перший план і як ми їх можемо розвивати на уроках літератури*. І уже на основі цих знань пропонувати такі матеріали у підручнику, які можуть стати тими «методичними гачками», що привернуть увагу школярів до читання.

Сьогодні необхідно враховувати, що сучасний школяр живе у світі, який не те, що змінився, а який весь час змінюється. Це учень, що за прогнозами Всесвітнього банку (2016 р.) буде працювати над завданнями, **ЯКИХ ЩЕ ЗОВСІМ НЕ ІСНУЄ!!** Отже, на сьогодні ми маємо констатувати, що напевно не знаємо, які професійні навички знадобляться нашим учням. Водночас стратегія, коли життя школяра, особливо в початковій та основній школі учителями/батьками/іншими дорослими сприймається як «чернетка», так званий «*синдром відкладеного життя*» (ти вчись, а там видно буде, що тобі знадобиться), на сьогодні уже не тільки не спрацьовує, а й абсолютно не коректна і не може бути застосована.

У час, коли інформації не бракує, у підручнику має бути щось більше, ніж просто набір певних фактів і матеріалів, хай навіть і дуже цікавих.

Навчальна книга з предмету має допомагати усвідомлювати себе у цьому бурхливому і насиченому світі, знаходити взаєморозуміння з ним і з тими, хто нас оточує. Підручник має містити те, що, не зважаючи на всі глобальні і локальні зміни, буде залишатися завжди і буде допомагати учню розвиватися. І, головне, у підручнику мають бути орієнтири, як в цьому технологізованому світі зберегти в собі **ЛЮДЯНІСТЬ**.

Відповідно тоді на перший план виступають уміння **реагувати на постійні зміни** та інші уміння і навички, які будуть затребувані за будь-яких часів. Тобто мова йде про **МЕТАНАВИЧКИ** (так звані «навички духа» – термін американської психологині Емі Мінделл) [3]. Якщо перекладати дослівно запропонований Е. Мінделл термін, то це навички, які «виходять за межі», тобто мова йде про міжпредметні навички, ті, без яких буде важко вижити у сучасному світі. Це, насамперед, **загальні навички** (такі як навчитися вчитися і реагувати на постійні зміни суспільства), **навички 4К**: креативність, критичне мислення, комунікація та командна співпраця, а також ті, що **пов'язані із розвитком емоційного інтелекту (EQ)**: як розуміти себе й інших; як усвідомлювати і керувати власними емоціями; як протистояти стресам; як розуміти емоції інших; як відчувати насолоду тощо.

Американський дослідник *Мартін Ноймайер* звертає увагу на такі 5 найважливіших метанавичок, як **відчувати, сприймати, мріяти, створювати і вчитися** [4].

Отже, сучасний підручник має стати, умовно кажучи, універсальним, тією навчальною книгою з різноманітним матеріалом, яким учитель зможе скористатися відповідно до потреб своїх учнів.

Відповідно підручник з літератури, насамперед, має розкривати мотивацію у спілкуванні з тим чи іншим художнім твором. Тому на сторінках підручника слід **системно і послідовно виразнювати, навіщо учням та інша інформація, для чого їм пропонується прочитати той чи інший твір**. Сучасному учню потрібно наголошувати, чому він у час, коли про все можна дізнатися з інтернету, має все-таки прочитати ці художні твори.

Особливу увагу у підручнику слід приділили формуванню тих навичок і вмій, якими зможе скористатися учень у *власній практичній діяльності*. Мова йде про актуальність *завдань практичного спрямування*, включення учнів у активні дії, коли їм пропонується скорегувати або самостійно створити щось.

Наведемо приклади деяких з них [2]¹:

- *розкриваючи учням поняття про національну своєрідність казок світу, пропонуємо їм уявити, що до них потрапив текст казки, в якому не вказано її національну належність (наприклад, українська вона, англійська чи якогось іншого народу) і спробували встановити походження цього твору;*

- *вивчаючи різні твори (Г. Андерсена «Снігова королева», А. Ліндгрена «Пеппі Довгананчоха», Е. Сетона-Томпсона «Лобо», Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»), рекомендуємо учням скласти правила безпечної поведінки залежно від обставин, в які потрапляють герої прочитаних творів. Наприклад, поміркуйте, в яких ситуаціях Кай і Герда вели себе необачно. Складіть правила безпечної поведінки дітей, яких, на ваш погляд, необхідно обов'язково дотримуватись у сучасному світі.*

Отже, важливо максимально залучати уяву учнів, їхнє творче мислення, так, щоб вони могли спрогнозувати різні ситуації, свої та чужі дії. Наприклад, тут у пригоді стануть такі запитання і завдання:

- *Що ви очікуєте від уроків зарубіжної літератури в цьому навчальному році? Поділіться своїми сподіваннями з учителем / учителькою та однокласниками.*

- *Як ви вважаєте, що кожний з нас може зробити, щоб зберегти нашу планету?*

- *Якою ви уявляєте гру в радість? Спробуйте передбачити, яке правило може бути головним у такій грі.*

Зважаючи на величезну кількість стресів, яка обрушується у сучасному світі на людину, загрозливу статистику зростання кількості депресій, зокрема навіть і

¹ Тут і далі використано приклади з підручнику «Зарубіжна література: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл./ О.О. Ісаєва, Ж.В. Клименко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2022. 376 с.

у підлітковому віці, особливу увагу слід звернути на **формування в учнів здатності протистояти стресам**. Тому читаючи художні твори, осмислюючи долі літературних персонажів, важливо намагатися увиразнити поведінку героїв у екстремальних ситуаціях, дати учням привід замислитися, обміркувати дії персонажів, поставити себе на їхнє місце.

Піклуючись про розвиток в наших учнях **вміння комунікувати у різноманітних ситуаціях, працювати у команді**, доцільно пропонувати такі завдання, які необхідно виконати, вступивши у взаємодію з сусідом/сусідкою по парті, іншими учнями, дорослими (учителями, близькими, рідними) і разом щось обговорити або створити.

Доцільно попіклуватися й над тим, щоб наші юні читачі **вчилися усвідомлювати і керувати власними емоціями, визначати емоції інших**.

Отже, сьогодні шкільний підручник з літератури може стати справжньою платформою для формування метанавичок учнів, тих умінь, без яких не обійтися у сучасному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ісаєва О.О. Емоційний інтелект + коефіцієнт любові = людина майбутнього (Формування EQ та LQ на уроках літератури як запорука успішності людини). Всесвітня література в школах України. 2019. № 9 (459). С. 2–12.
2. Ісаєва О.О., Клименко Ж.В. Зарубіжна література: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: УОБЦ «Оріон». 2022. 376 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/5-klas-nush/movno-literaturna-galuz/zarubzhna-literatura/zarubzhna-literatura-pdruchnik-dlya-5-klasu-zakladv-zagalno-seredno-osviti-avt-sava-o-o-klimenko-zh-v/>
3. Минделл Э. Духовное искусство психотерапии: Метанавыки. М.: Изво Трансперсонального института. 1995.
4. Neumeier Marty. Metaskills: Five Talents for the Robotic Age: Published by New Riders Pub. 2012.